

Naše dragocenosti se nevarno izgublajo

Pogovor z Dušico Kunaver

Pogovarjala se je Mateja Pate ☞ arhiv Dušice Kunaver

Za Dušico Kunaver je nemara slišal vsak gornik, ki ga količkaj zanimajo zapisi o slovenskem alpinizmu. Upokojena učiteljica angleščine, avtorica številnih knjig z alpinistično, etnološko in pedagoško tematiko, se je pisanju resneje posvetila po smrti svojega moža, alpinistične legende Aleša Kunaverja, ki je umrl leta 1984 v helikopterski nesreči. Delo ji je pomagalo premagovati prve težke trenutke po tragičnem dogodku. Štiri leta pozneje je s knjigo s kratkim in jedrnatim naslovom »Aleš Kunaver« lik in delo svojega moža približala vsem, ki ga niso osebno poznali in niso vestno spremljali dogajanja v najvišjih gorstvih sveta. To je bil začetek dolge in plodne pisateljske poti, katere gonilna sila je želja po ohranjanju dragocenosti, ki jih premore slovenski narod. Z zbiranjem in zapisovanjem ljudskih modrosti, pesmi, običajev, bajk in pripovedk ter z izbiranjem in objavo podatkov iz bogatega alpinističnega arhiva pokojnega moža skuša gospa Dušica te dragocenosti iztrgati pozabi. «Če ima nek narod razlog za ponos, potem mora biti ponosen, ker bo lažje živel, lažje šel v prihodnost in mu ne bo treba samo posnemati in občudovati tujine,» pravi.

Vaša prva knjiga z alpinistično tematiko je velik poklon vašemu pokojnemu možu. V njej se posrečeno prepletajo njegovi odpravarski zapiski in razmišljanja z utrinki iz zasebnega življenja, ki Aleša prikažejo v vlogi moža in očeta. Ste se težko odločili, če in kaj sploh boste objavili?

Moram poudariti, da so vsa moja prizadevanja okoli te knjige tudi poklon vsej prvi generaciji slovenskih himalajcev. Čutila sem, da želim knjigo napisati, ampak - kaj dati noter? Pomislite, naši himalajci so leta 1960 popolnoma začetniško, v doma narejenih puhovkah,

brez himalajskih izkušenj, šli v nek svet, kjer so imeli nekateri narodi že stoletne izkušnje. Petnajst let pozneje je bil naš majhen narod v sami svetovni špici! V zgodovini himalajizma oziroma alpinizma ni nobene primerjave s tem meteoroskim vzponom. Vse to sem vedela. Aleš je ničkolikokrat rekel, da so v moštvu odlični fantje. In potem se znajdeš med vsem tem gradivom, med tisoči metrov filma, časopisnimi izrezki, rokopisi; res je bilo težko narediti izbor. Knjiga je izšla leta 1988; dve leti sem le izbirala, kaj uvrstiti vanjo ... Moram se lepo zahvaliti vsem alpinistom: karkoli želim, dobim in če potrebujem pomoč, mi vedno in povsod pomagajo.

Ste se pred tem že ukvarjali s pisanjem?

Pravzaprav zelo malo. Začela sem z očetovimi spomini. Hude stvari je doživel v prvi in drugi svetovni vojni in je imel napisane

"Koliko imam lepih spominov, še za sto let ... in vsi so povezani s hribi".

spomine. Že kot otrok sem vedela, da je to nekaj neskončno dragocenega. Žal je umrl nekaj tednov, preden je knjiga izšla; meni je bilo to delo zelo dragoceno. Potem sem začela z angleškimi učbeniki. Kot učiteljica sem opazila, da otroci v šoli ne poznajo slovenskih pesmi in sem začela pripravljati knjigo Slovenska pesem v besedi in glasbi, pri kateri mi je Aleš ogromno pomagal. Nabrala sva gore materiala; knjiga je bila tik pred izidom, ko se je Aleš ponesrečil. Potem pa sem videla, da mi je pisanje pomagalo premagovati tiste prve najhujše trenutke.

V knjigi Aleš Kunaver so še posebej simpatični odlomki iz družinskega življenja, ki je bilo stvano tudi iz gorniških doživetij. Ste bili že prej navdušeni nad gorami ali ste v gore začeli zahajati skupaj z možem?

Z Alešem, ja. Spoznala sva se leta 1957, ko sem bila študentka drugega letnika. Takrat smo študentje dobili kočo v Tamarju in smo tja hodili na udarniško delo, kopat jarke, napejvat vodovod, ... in tam sva se z Alešem spoznala. Prej nisem hodila v hribe, ker je oče iz vojne prišel invalid, pa tudi denarja ni bilo. Spominjam se, da mi je bilo kot otroku neskončno veliko doživetje izlet na Šmarno goro. Moje planinstvo - ne alpinizem, kajti od nekdaj sem se

bala vertikale - je torej povezano z Alešem. Najlepši spomini so gotovo z gora, vsako nedeljo smo nekam šli. Aleš je stokrat rekel: »Lepega vremena se ne čaka doma!« In smo šli, pa čeprav le popoldne po kosilu v hrib za hišo. Zelo lepo družinsko življenje smo imeli povezano s hribi.

Niste nikoli poskušali svojega moža odvrniti od alpinizma? Gotovo vas je bilo strah zanj ...

Zmeraj me je bilo strah, samo nikdar ga nisem skušala odvrniti od tega. Preden sva se poročila, sem vedela, kaj delam. Vedela sem, da je alpinist po duši, njegova osebnost je bila prežeta z gorami. Vedno sem se bala, vendar - Aleš je bil silno previden človek, zelo razsoden, preudaren. Plezal je od svojega 15. leta, pa ni doživel nobene nesreče.

Znal je obrniti, ko je bilo treba. S prijateljem sta šla recimo pozimi v severno triglavsko steno, v čudovitem sončnem vremenu in v takem je naslednji dan tudi prišel nazaj. Dejal je, da nekaj ni bilo v redu; veter ni prav pihal, zarja in oblaki niso bili pravi ... in naslednji dan je bil snežni vihar. Pa Sfinga, recimo. Sedem let je hodil tja in se vračal, dokler mu končno ni uspelo - hočem reči, da ni šel čez mero.

Kako ste pozneje sprejeli odločitev vaših otrok, da se bodo začeli ukvarjati z alpinizmom?

Aleš otrok in mene ni nikoli spodbujal k temu. Ko so otroci zrasli in je videl, da jih ne bo mogel zadržati, je rekel, da če jih ni mogoče odvrniti od tega, jim je treba pač pomagati z opremo in z nasveti. Tako je vedno dajal drobne nasvete, pazil, da bo vse čim bolj varno, jaz sem se pa vedno tresla. Ampak - če pomislim, koliko imam lepih spominov, še za sto let ... In vsi so povezani s hribi. Aleš je znal združiti družinsko življenje z alpinizmom. Naša družina ni bila zaradi njegovega alpinizma nič prikrajšana, če izvamemo odprave v Himalajo. Če smo šli skupaj v hribe, smo dostikrat naredili tako, da smo ga mi počakali kje pod steno, on pa je vmes skočil za nekaj uric na plezarijo. Veliko je pomenilo, da smo znali to združiti.

Vaše zavzeto spremljanje dogajanja v slovenskem alpinizmu je bilo posledica zakona z Alešem ...

Aleš si je zadal cilj spraviti slovenski alpinizem v svetovni vrh. To je bil njegov osebni cilj, cilj njegovega življenja. Ko so naši alpinisti prvič videli Himalajo, so bili vrhovi vseh osemtisočakov že osvojeni. Sedem let po tem, ko se je svet ustavil ob novici, da sta Hillary in Tenzing stala na vrhu Everesta, so šli naši na Trisul. Mimogrede, Anglež Longstaff je bil na Trisulu že leta 1907 - že to pove, koliko smo mi zamudili. Ko je Aleš leta 1960 prišel s Trisula, sem vedela, da se bo v Himalajo še vrnil. Leta 1962 sta šla z Zoranom Jerinom v Nepal, Aleš je o tem posnel film, Zoran pa napisal knjigo (Vzhodno od Katmanduja). Takrat je šel Aleš na ogled ciljev bodočih odprav. Na tej poti je prvič videl Lotse in si ga postavil na obzorje svojega življenja. To je bilo nekaj neverjetnega. Leta 1962, osem let, preden je bila preplezana prva stena v Himalaji (Anapurna, 1970, angleška odprava), ko je bil domet slovenskega alpinizma šesttisočak (Trisul), si je Aleš ustvaril vizijo o južni steni Lotseja, za katero vemo, da je bila naslednjih 20 let poligon svetovne elite! Zelo usodno je na to alpinistično pot posegel Čopov steber pozimi. Vedeti moramo, da je bila takrat drugačna miselnost kot danes, bil je zelo globok in zelo iskren patriotizem. Kolikokrat mi je Aleš rekel: »Ko bi ti vedela, kako je, ko greš proti vrhu in daš zastavo v nahrbtnik!« To je njim res zelo veliko pomenilo. Da bi nam kdo vzel Čopov steber?! »Čopa« sem se zelo bala, ker sem vedela, da ne bodo odnehali. Je bila pa izkušnja iz Čopa zelo trda; Šrauf je rekel, da mu je na Daulagiriju pomagala preživeti: »Če smo preživeli Čopa, bomo pa še kaj drugega ...!« To jim je dalo veliko poguma in samozavesti. Na himalajske začetke je treba gledati z očmi tiste dobe. Ko so se naši alpinisti vrnili s prve himalajske odprave, je slavil ves narod, to je bil narodni ponos. Sledil je Kangbačen (1965), nato Hindukuš (1968), kjer je našim himalajcem zrasla samozavest, tako da je naslednje leto sledila Anapurna, prvi sedemtisočak, potem pa je bilo dovolj

poguma za Makalu leta 1972 ... Aleš je rekel: »Če zamudiš vlak, moraš teči hitreje od njega.« To so slovenski alpinisti tudi storili.

Pozneje ste del obsežnega arhiva o odpravah, ki jih je vodil vaš mož, objavili v knjigi od Triglava do treh vrhov sveta.

Ta knjiga je bila izdana ob stoletnici slovenskega planinstva. Zakaj od Triglava do treh vrhov sveta? Če vzamemo Triglav kot simbol: kako ganljivo je, da ni bil slovenski do leta 1918, pa so vendar vse najpomembnejše poti nanj ostale slovenske: prvi pristop, prvič čez severno steno, Centralni steber, tudi pozimi, pa Sfinga kot nek zadnji problem ... Naslednja generacija alpinistov je »skočila« s Triglava v Himalajo - danes imamo Slovenci v tretjem zemeljskem polu (Makalu, Everest, Lotse) tri prvenstvene smeri! To je vendar ponos, izjemen dosežek nekega naroda. To želi povedati knjiga Od Triglava do treh vrhov sveta. Knjiga o Čopovem stebru (ki je izšla lani ob šestdesetletnici prvega vzpona, op. p.) je prva knjiga v zbirki Prvi slovenski himalajci in bara sab Aleš; naslov je malo dolg, ampak prvo himalajsko moštvo ne sme biti pozabljeno. V pripravi so knjige o odpravah na Trisul, Makalu, Lotse in o Sfingi; vse naj bi izšle letos. Knjigam bodo priloženi tudi DVDji s filmi (Trisul - o odpravah iz leta 1960 in 1987, Lotse - odprava iz leta 1981) oziroma z diapozitivi in izvirnimi radijskimi pogovori

«Mislim, da sem tista srečna babica, ki si gre napolnit baterije k vnukom».

med bazo in steno (Makalu - odpravi leta 1972 in 1975). Na DVDju bo izšel tudi film, ki ga je Aleš posnel v Nepalju leta 1962.

Zadnja leta knjige izdajate v samozaložbi, imate svojo spletno stran s spletno trgovino. Kako ste prišli do te zamisli? Založbe niso bile naklonjene izdajanju knjig s področij, ki vas privlačijo?

Kaj naj rečem – slabe izkušnje. Nekaj zelo grenkih izkušenj sem morala preživeti. Videla sem, da je pri nas le v samozaložbi možno izdajati nekomercialne knjige. Vse je sicer zelo skromno, saj je finančno zelo težko. Nimam nobene prodajne mreže, tudi nisem tak tip. Niti eno od področij ni komercialno; z angleščino ne moreš prodreti, ker so tuje založbe zelo agresivne in domača pamet nič ne velja, ne glede na to, da sem prepričana, da je to, kar sem naredila, zelo dobro. Z etnologijo sem imela vedno težave, tudi zato, ker sem anglistka, ne pa slavistka ali etnologinja; če bi bila vsaj glasbenica, bi mi to pomagalo. Kot učiteljica sem videla, da naša kultura nazaduje, da je mladi ne spoštujejo; ampak - saj niso mladi nič krivi. Ne ljubiš, česar ne poznaš! Pri poučevanju na različnih šolah sem opazila, da ko začneš pripovedovati o domačih stvareh, »nehajo dihati«. To, da mladih nič ne zanima, sploh ni res. Mlad človek nima, česar mu ne daš. Čutila sem, da bi bilo treba stvari obelodaniti. Dvajset let sem porabila za branje knjig, največ iz 19. stoletja, stotine ur sem preživela v NUKu ob Kmetijskih

in rokodelskih novicah ter Slovenskih večernicah. Toliko znanja, izpiskov, izrezkov iz časopisov sem si nabrala, da se mi je zdelo škoda, da ne bi kaj napisala, ko pa vem, da je lepo in da se mora ohraniti.

Kako izbirate, kaj od slovenskega ljudskega izročila boste zapisali? Dobite namige sproti, od koga drugega ali imate spisek želja, ki jih počasi uresničujete?

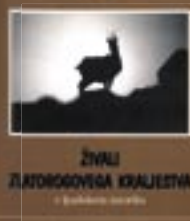
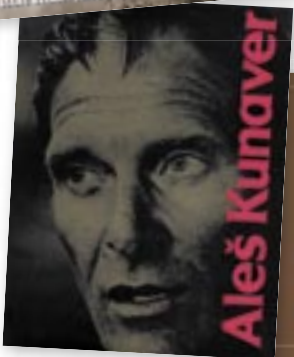
Leta in leta zbiraš in se ti nabere ogromno materiala. Iščeš pravljice, najdeš pesmice, iščeš pesmice, najdeš pregovore, iščeš pregovore najdeš šege, iščeš šege ... In potem ne veš več, kako bi se stvari lotil. Pa opaziš, da je o kamnu ogromno gradiva in narediš knjigo o kamnu. Pa da je v kruhu neskončno veliko ... Tako sem ugotovila, da je najbolje začeti s tematskimi sklopi. O živalih, rastlinah, kamnu, kruhu, vodi, najpomembnejših elementih našega izročila. Gradivo samo me je vodilo v to tematsko razporeditev.

Zasledila sem tudi knjige o slovenskem ljudskem izročilu v angleščini ...

Včasih sem zaradi tega žalostna ... Še dobro, da sem taka kraševska trma. Če gledam s poklicnega stališča – tuji učbeniki ne dajo našemu otroku nobenega vedenja, kako bi tujcu predstavil svojo deželo. Maturant ve vse o Londonu, Shakespearu, kar hočeš, ko pa mu rečeš: »Pelji tujca po Ljubljani«, pa ne ve nič povedati. O mestu, ki ima od mostiščarjev dalje naselitveno kulturo, slovenski izobraženec ve le zelo malo povedati. Nevarno je, kako se te naše dragocenosti izgublajo. Vendar vsa čast nekaterim šolam in posameznim učiteljem, ki se trudijo in pripravljajo razne projekte, ob katerih šolarji zbirajo krajevno ljudsko izročilo.

Še sledite aktualnim dogajanjem v slovenskem alpinizmu? Kaj mislite o modernih načinih spremljanja dogajanja na odpravah (internet, ...)?

Trudim se slediti, prebram Planinski vestnik, ampak zdaj, ko sem se tako zakopala v

te knjige in filme o Aleševih odpravah, me čas večkrat prehiti in se informiram »za nazaj«. Če govorim kot opazovalka alpinizma, se mi zdi, da so danes alpinisti zelo pod pritiskom. Če pogledam nazaj – v času odprave na Trisul smo brali skoraj dva meseca stara pisma, potem so se ta pota krajšala, pri odpravi na Makalu so že imeli nekakšne šifre, s katerimi se je dalo komunicirati prek radia, tako da smo novice dobili recimo dvakrat na teden. Po Aleševi smrti pa se je hitrost sporočanja še povečala. Mislim, da je to, da je nek alpinist sredi stene na očeh vsega sveta, velik dodaten napor.

Mislite, da so ljudje zaradi sodobnih medijev kljub popularizaciji plezanja manj lačni knjig? Se je včasih več dalo na knjige?

Zagotovo. Zdaj je preprosto vsega preveč. Knjig, filmov ... Če spet pogledam nazaj – kako smo v času odprave na Trisul drug drugemu grabili časopis iz rok in brali dva meseca stare novice! Danes se mi zdi, da gredo kaki vrhunski dosežki kar tako mimo, da se mi včasih zdi kar krivično. Mislim, da ni področja v Sloveniji, kjer bi naš narod bil 30 let v samem svetovnem vrhu. Tudi ne vem, če je kakšen drug narod tega sposoben; saj si dober eno leto, dve, ne pa trideset! Vse, kar se dogaja v špici alpinizma, je tako ali drugače povezano z našim alpinizmom. Škoda, da se v naši publikli določene stvari tako ignorirajo. Naš alpinizem ima stare korenine in to je velika odlika. Vendar – svet se preveč hitro vrti in se ne ustavi takrat, ko bi bilo treba. V poplavi informacij pa se bistvo dostikrat izgubi.

Kako najdete čas in energijo za vse aktivnosti, ki vam polnijo vsakdan?

Kaj naj rečem? Po svoje je tudi starost dobra stvar. Stari ljudje rabimo manj spanja. Zdaj mi štiri, pet ur spanja zadostuje, to pa pomeni, da si za toliko tudi podaljšaš delovni dan. To je velika pridobitev starosti. Ogromno energije mi dajo vnuki. Mislim, da sem tista srečna babica, ki si gre napolnit baterije k vnukom.

»Korenine moramo imeti v domači zemlji. Potem, ko drevo zraste, naj vrhovi gledajo v svet, korenine pa naj bodo doma ...« mi je odzvanjalo v glavi, ko sva se poslovili. Po koncu pogovora sva še malo klepetali »off the record«, a si nisem mogla kaj, da ne bi zapisala odlomka pogovora kot pomenljive sklepne misli. »Poglejte recimo Mojstrano z Dovjem, 2000 prebivalcev imata, pa okrog 30 olimpijskih smučarjev in vrhunskih alpinistov svetovnega formata. Pa kje na svetu je še tak kraj?! Pa mnogo Slovencev tega sploh ne ve! Nimamo niti alpinističnega ali planinskega muzeja, niti enega kvadratnega metra, kjer bi lahko prikazali vse te dosežke! Neverjetno. V tem delamo velike napake kot narod. Miselnost nekega naroda, ki je sam nase ponosen, je drugačna.«

Gorniška bibliografija Dušice Kunaver
Aleš Kunaver. Maribor: Obzorja, 1988.
Od Triglava do treh vrhov sveta. Radovljica: Didakta, 1994.
Čopov steber – dvakrat prvič. Ljubljana: samozaložba Dušica Kunaver, 2005.

Prednaročilo knjige z DVD-jem

TRISUL – VARUH BOGINJE

Trisul je prvi slovenski himalajski vrh, tja je leta 1960 vodila prva slovenska himalajska pot. Tu je bil posnet prvi slovenski himalajski film. Knjiga in DVD, ki bosta izšla predvidoma septembra letos prinašata knjižno in filmsko dokumentarno gradivo o 1. slovenski himalajski odpravi in še o dveh naslednjih odpravah na to goro: leta 1976 in 1987. Z nekaj prvenstvenimi smermi so te naše himalajske odprave spremenile himalajski Trisul v »slovensko goro«.

Knjiga in DVD bosta izšla v zbirki Prvi slovenski Himalajci in bara sab Aleš. Lani je kot

prva v zbirki izšla knjiga Čopov steber – dvakrat prvič.

Prednaročniška cena za komplet (knjiga+DVD) je 5.800,00 SIT (24,20 €), DDV vključen v ceno. Vplačila na račun 02013-0089119151 NLB Ljubljana-Šiška. (Dušica Kunaver s.p., Mesesnelova 8, 1210 Ljubljana – Šentvid, www.kunaver.com)

V pripravi so še naslednje knjige in DVD-ji:

- Makalu – Prvič prvi v Himalaji
- Triglav in triglavska Sfinga – Prvič
- Dežela Šerp
- Lhotse – Prestop čez meje starega alpinizma